

Slutrapport

Uppdatering om projektet tom 20181231

Projektet *Hållbart pedagogiskt ledarskap och kollegialt lärande som forum för kvalitets- och utvecklingsarbete i förskolan*

Projektledare: Hans-Olof Gustavsson

Övrig deltagare från MDH: Linda Jonsson

Kontaktpersoner hos skolhuvudmän:

Lena Åhlén, områdeschef förskolan, Hallstahammars kommun

Sandra Söderlund, utvecklingschef, Pysslingen Förskolor i Västerås

Åsa Brinck, Förskolechef, Pysslingen Förskolor i Västerås

Sammanfattning av projektet

Utgå från det ni planerade och beskriv det som genomförts. Lagg särskilt fokus på om något hänt, avvikelser, som påverkat projektet positivt/negativt.

I projektansökan beskrivs projektets övergripande syfte som "... att bidra till kvalitetsutveckling, stärka ett hållbart pedagogiskt ledarskap och utveckla former för hållbart kollegialt lärande". I en summerande tillbakablick kan detta även ses karaktärisera arbetet i och resultat från projektet både av oss deltagande forskare och av deltagare. Lena Åhlén, kontaktperson som själv deltog i projektet summerar:

Tänker tillbaka till vårt samarbete med glädje!

Från Hallstahammars sida sett skulle vi säga att detta samarbete har stärkt förskolans chefer i läroplanens intentioner kring begrepp. Framförallt undervisningsbegreppet. Vi fick möjlighet att "djuploda" i undervisningsbegreppet utifrån olika infallsvinklar. Vi "tog tid" till att pedagogiskt läsa, se på Youtube-klipp, diskutera tillsammans med dig som ledare vilket vi har upplevt som mycket värdefullt.

När vi i dag står inför den reviderade läroplanens införande så blir det ännu tydligare, då vi skall prata utbildning och undervisning i stället för verksamhet. Att förena yrkespraktik med forskning ger en evidens och kvalitetssäkring som vi eftersträvar.

Förskolans chefer har ett komplext uppdrag där den pedagogiska ledningen är den röda tråden. Den kompetens som tillfördes under detta samarbete har förstärkt chefernas egen insikt och med det en större kompetensbredd att arbeta med förskolans pedagogiska uppdrag.

Det vill säga ett ledarskap med inriktning på hållbart lärande.

Ett stort TACK! för det!

Mvh

Lena Åhlén

Områdeschef

Hallstahammars kommun

Barn- och utbildningsförvaltningen

Förskolan

Samverkansprojektet genomfördes i form av två forskningscirkelar. Arbetet i cirkelarna bedrevs med grund i vad Skolverket och aktuell skolforskning lyfter fram om kvalitets- och utvecklingsarbete. En övergripande utgångspunkt utgjordes av Skolverkets modell för kvalitetsarbete (Skolverket, 2015) baserad på frågeställningarna *Var är vi? Vart ska vi? Hur kommer vi dit? Hur blev det?* Utvecklingsområden såväl som goda exempel på vad som fungerar väl och vad det är som gör att de fungerar väl identifierades och låg till grund för fortsatt utvecklingsarbete. Konkreta didaktiska idéer prövades i den dagliga praktiken, dokumenterades, utvärderades och följdes upp.

Gemensamt för arbetet i de båda forskningscirkelarna var en strävan att arbeta i enlighet med vad skollagen anger om att "Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet" (SFS 2010:800, 1 kap. 5 §). Detta kom till uttryck genom att deltagarna i samarbete med den deltagande forskaren med ett vetenskapligt inriktat förhållningssätt avgränsade aspekter och delaspekter; relaterade till övergripande sammanhang; belyste, analyserade, resonerade och problematiserade ur olika perspektiv; resonerade fram, prövade, dokumenterade och utvärderade konkreta arbetssätt, genomförde förändringar, utvecklade handlingsstrategier. Detta med en strävan efter saklighet och tydlighet; med analyserande resonemang och problematiseringar underbyggda med användning av styrdokument, didaktiska analysverktyg och reflektionsmodeller för dokumentation, teoretiska perspektiv, aktuell forskning, Skolinspektionens granskningsrapporter, artiklar från facktidskrifter inom förskoleområdet m.m.

Vad som under projektets gång utvecklades till att bli ett angeläget förskoledidaktiskt område som gavs stort utrymme att behandla var *undervisning i förskolan*. Relaterat till detta aktualiserade arbetet i en av forskningscirkelarna även fokus på förskolechefers verksamhetsbesök samt återkoppling till respektive verksamhet efter genomförda besök, samt – utifrån analyser och slutsatser av dokumentation från verksamhetsbesöken – hur kompetensutveckling för pedagogerna i kommunens

verksamheter rörande undervisning, dokumentation och didaktisk analys skulle kunna utformas.

Sammantaget kan arbetet i forskningscirkelarna ses vara väl i överensstämmelse med projektets uttalade kvalitets- och verksamhetsutvecklande inriktning. Resultat och erfarenheter från projektets kvalitets- och verksamhetsutvecklande inriktning kan även ge ingångar till fortsatt forskning, kommande regionala samverkansprojekt, samt kursutveckling inom högskolan med avseende både på kursinnehåll och arbetsformer.

Ekonomiskt utfall med kommentar

Ekonomiskt utfall

Ekonomiskt utfall för projektet återfinns i "Bilaga 1. Ekonomiskt utfall".

Kommentar

Erfarenheter från tidigare forskningscirkelbaserade projekt (Lahdenperä, 2011; Gustavsson, 2014) är att deltagare vanligtvis inte får nedsättning i tid i sitt ordinarie arbete, vikarie etc. för att delta i cirkelns verksamhet. Detta kan innebära begränsade möjligheter att mellan cirkelträffarna t.ex. ta del av litteratur, aktuell forskning etc. Det kan även påverka deltagares motivation och engagemang. En medvetenhet om detta utgör en viktig utgångspunkt för den/ de forskare som leder en cirkel att beakta.

I en av forskningscirkelarna som ingick i projektet uppkom denna problematik. Deltagarna fick inte tillräcklig nedsättning i tid, möjlighet till vikarie etc. som hade varit önskvärt, och som hade kommunicerats inför projektet, utan fick trixa för att få det att gå ihop.

Vad som i vårt perspektiv som deltagande forskare framstår som lite besynnerligt är att huvudmannen inte utnyttjade de 60 tkr i stöd från MKL som det gavs möjlighet till inom ramen för projektet. Pengarna hade kunnat betala för vikarier så personalen kunde ha haft möjlighet till mer fördjupad litteraturläsning, egen tid för reflektion och bättre förberedelser inför cirkelträffarna. Dock blev mötena bra och personalen var positiva, men det ekonomiska tillskottet kunde ha gett mer för dem. Vad kunde 60 tkr ha bidragit med, säkert massor. Detta är mycket pengar för verksamheten.

Denna problematik fanns inte i projektets andra forskningscirkel.

MKL satsar på FoU-projekt för att bland annat säkra kompetensförsörjningen till förskola och skola (mål 1). På vilket/vilka sätt har ert projekt bidragit till ovanstående? Ni får gärna inkludera huvudmannens perspektiv.

Undervisning i förskolan

Vad som under projektets gång utvecklades till att bli ett angeläget förskoledidaktiskt område som gavs stort utrymme att behandla var hur undervisning med dokumentation och efterföljande didaktisk analys kan förstås och gestaltas inom förskolan. Detta fokus emanerade från deltagarna och utvecklades till att bli ett primärt fokus i båda forskningscirkelarna.

Som ett första steg inom utbildningssystemet omfattas förskolan av vad skollagen föreskriver om undervisning. Den nya skollagen 2010 medförde ett nytt begrepp för förskolan att arbeta med - *undervisning*. I en målstyrd praktik där inga konkreta anvisningar för genomförande och efterarbete ges, utan där det i hög utsträckning är upp till de professionella att tolka och konkretisera hur mål kan gestaltas, innebar detta för förskolan nya begrepp en utmaning.

... en mer målorienterad läroplan ställer högre krav på yrkesmässig, pedagogisk kompetens hos personalen. Då läroplanen inte talar om hur målen ska uppnås, ligger ansvaret hos kunniga medarbetare och deras ledning att själva staka ut vägen (Riddersporre, 2010, s. 211-212).

Vid tiden för projektet blev undervisning även aktuellt i samband med att en ny läroplan som ska tas i bruk under 2019 var ute på remiss. Från att inte ha nämnts i tidigare läroplaner fanns i remissen för den nya läroplanen ett nytt avsnitt, *2.7 Undervisning*, med övergripande riktlinjer som gav anledning till ytterligare tolkande resonemang om hur undervisning kan förstås och gestaltas i förskolan.

Arbetet i de båda cirkelarna synliggjorde att det rådde en osäkerhet kring hur undervisning kan förstås och gestaltas, vilket bekräftade vad såväl uppdragsgivaren Skolverket, Skolinspektionen, aktuell forskning som praktiker själva i egna facktidskrifter (Tidningen Förskolan, Förskoletidningen) belyser om att undervisning fortfarande efter mer än ett halvt decennium sedan skollagen trädde i kraft utgör ett område som det råder osäkerhet kring i praktiken bland de som har till uppdrag att leda och arbeta med undervisning i förskolans dagliga verksamhet.

Forskningscirkeln som samverkans- och arbetsform

Forskningscirkeln, den arbetsform som projektet baserade sig på, visade sig utgöra en för projektets syfte god arbetsform, bland annat för att arbeta med att fördjupa kunskap och kompetens om hur undervisning kan förstås och gestaltas inom förskolan. Forskningscirkeln valdes mot bakgrund av tidigare goda erfarenheter (Lahdenperä,

2011; Gustavsson, 2016). Forskningscirkeln erbjuder goda förutsättningar för att under ledning av (en) forskare samla medarbetare - gärna olika yrkeskategorier och från olika delverksamheter - till kollegiala samtal där fokus riktas på den egna verksamheten. Där alla deltagare i deliberativ anda (Englund, 2000; Premfors & Roth, 2004) har möjlighet att på lika villkor göra sina röster hörda och bli lyssnade på. Där dialog grundad på ett vetenskapligt förhållningssätt kan ge upphov till konkret didaktisk handling som prövas i praktiken, som följs upp och beprövas i cirkeln för att bidra till det fortgående arbetet med kvalitetsutveckling (Lahdenperä, 2011; Gustavsson, 2016). De positiva erfarenheterna från forskningscirkeln som arbetsform i detta projekt är på intet sätt förvånande eller oväntade, utan bekräftar tidigare positiva erfarenheter (Ibid.) från regionala samverkansprojekt med kvalitets- och verksamhetsutvecklande inriktning i vilka forskningscirkeln har utgjort den metodologiska samverkans- och arbetsformen.

Att stärka ett vetenskapligt inriktat förhållningssätt

Ett ytterligare perspektiv på projektets val av forskningscirkeln som samverkans- och arbetsform när det gäller kompetensförsörjning och -utveckling är att det med ett forskarperspektiv går att se hur deltagandet i rollen som forskare har bidragit till att stärka ett vetenskapligt inriktat förhållningssätt hos deltagarna. Processer som att med ett vetenskapligt inriktat förhållningssätt avgränsa aspekter och delaspekter, problematisera, analysera, urskilja utvecklingsområden, resonera fram riktlinjer för handling, pröva, dokumentera, analysera/ utvärdera, utveckla ytterligare etc. kan med ett sociokulturellt perspektiv (Säljö, 2000) förstås som att skapa stöttande strukturer och tankemodeller som deltagarna i cirkeln allteftersom tillägnar sig och allteftersom cirkeln fortgår blir allt mer förtrogna med. Dessa kan i sin tur spridas ut i verksamheten.

Sammantaget framstår det utifrån rollen som deltagande forskare att respektive forskningscirkel innebar ett värdefullt forum för fördjupning av kunskap och kompetens inom flera betydelsefulla områden relaterade till vad skollagen föreskriver om att "Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet" (SFS 2010:800, 1 kap. 5 §).

FoU-projekten förväntas bidra till att stärka forskningsbasen till lärarutbildningen och för utveckling av forskningsmiljöerna i utbildningsvetenskap (mål 2). På vilket/vilka sätt har ert projekt bidragit till ovanstående?

Arbetet i forskningscirkelarna kan ses vara väl i överensstämmelse med projektets uttalade kvalitets- och verksamhetsutvecklande inriktning. Den kvalitets- och verksamhetsutvecklande inriktningen kan även kopplas till högskolan. Utifrån ett

forskar- och förskoleforskningsperspektiv har projektet inneburit värdefulla vetenskapligt grundade inblickar i aspekter som är aktuella och angelägna i förskolans dagliga verksamhet. De inblickar om undervisning, kollegial samverkan/ kollegialt lärande, verksamhetsbesök, dokumentation, analys/ utvärdering, uppföljning och utveckling m.m. samt de därtill relaterade fördjupningarna inom styrdokument, aktuell forskning m.m. som arbetet i forskningscirkelarna inbegrep kan utgöra värdefulla incitament till och ge konkreta ingångar till fortsatt forskning och framtida samverkansprojekt.

Vad som i detta sammanhang behöver lyftas fram är att finna former för att kommunicera resultat från ett FoU-projekt som detta till berörda forskningsmiljöer. I det här fallet framför allt BUSS, med tanke på det ämnesmässiga fokus på undervisning i förskolan som kom att ges ett stort utrymme i de båda forskningscirkelarna. Samtidigt ger forskningscirkeln som samverkans- och arbetsform anledning till att projektets utformning och resultat skulle kunna vara värdefullt att ta del av även inom andra forskningsmiljöer som inspiration för tänkbara framtida samverkansprojekt och fortsatt forskning.

FoU-projekten förväntas bidra till att förbättrad undervisning i förskola, skola och högskola (mål 3). På vilket/vilka sätt har ert projekt bidragit till ovanstående? Ni får gärna inkludera huvudmannens perspektiv

Förbättrad undervisning i förskolan

Under projektets gång utvecklades undervisning i förskolan till att bli ett angeläget didaktiskt område som gavs stort utrymme att behandla. Detta fokus emanerade från deltagarna och utvecklades till att bli ett primärt fokus i båda forskningscirkelarna. Arbetet i de båda cirkelarna synliggjorde att det rådde osäkerhet kring hur undervisning kan förstås och gestaltas.

Som tidigare har redogjorts för under rubriken "Undervisning i förskolan" (s. 3-4) har undervisningsbegreppet inneburit pedagogiska och didaktiska utmaningar för förskolans målstyrda praktik, där inga konkreta anvisningar för genomförande ges utan där det i hög utsträckning är upp till de professionella att tolka och konkretisera hur mål kan gestaltas. Både utifrån rollen som deltagande forskare, återkommande återkoppling från deltagare under projektets gång och den summerande återkoppling från en av kontaktpersonerna i projektet som återges i slutrapportens inledande avsnitt ("Sammanfattning av projektet", s. 1) framstår det som att respektive forskningscirkel kom att innebära ett värdefullt forum för fördjupning av kunskap och kompetens relaterat till undervisning i förskolan.

Förbättrad undervisning inom högskolan

Projektets uttalade kvalitets- och verksamhetsutvecklande inriktning kan även kopplas till högskolan. Utifrån ett forskar- och förskoleforskningsperspektiv innebar projektet värdefulla vetenskapligt grundade inblickar i aspekter som är aktuella och angelägna i förskolans dagliga verksamhet. De inblickar om undervisning, kollegial samverkan/ kollegialt lärande, verksamhetsbesök, dokumentation, didaktisk analys och reflektion m.m. som arbetet i forskningscirkelarna samt de därtill relaterade fördjupningarna inom styrdokument, aktuell forskning m.m. gav kan utgöra värdefulla ingångar till kursutveckling inom högskolans förskolläraryrkeprogram med avseende både på kursinnehåll och arbetsformer. Dels för att ge bekräftande perspektiv på att innehåll i förskolläraryrkeprogrammets kurser är relevant och viktigt, dels vad som kan behöva tillföras, förstärkas eller utvecklas, dels när det gäller arbetsformer som främjar kollegial samverkan/ kollegialt lärande.

Dessa aspekter är även värdefulla för masterprogrammet i didaktik, dit yrkesverksamma pedagoger och didaktiker söker sig för att fördjupa kunskap och kompetens till gagn för sitt arbete inom förskola, skola och högskola.

I likhet med vad vi för fram i avslutningen av det föregående avsnittet behövs även i detta sammanhang finna former för att kommunicera resultat från ett FoU-projekt som detta till forum inom förskolläraryrke-, lärar- och masterprogrammet.

FoU-projekten förväntas bidra till att båda parternas kompetens att bedriva samproducerad forskning och utveckling stärks (mål 4). På vilket/vilka sätt har ert projekt bidragit till ovanstående? Ni får gärna inkludera huvudmannens perspektiv.

Forskningscirkeln som samverkans- och arbetsform

Forskningscirkeln, den arbetsform som projektet baserade sig på, visade sig utgöra ett bra forum för kollegial samverkan. Forskningscirkeln valdes mot bakgrund av tidigare goda erfarenheter (Lahdenperä, 2011; Gustavsson, 2014, 2016). Forskningscirkeln erbjuder goda förutsättningar för att under ledning av (en) forskare samla medarbetare - gärna olika yrkeskategorier och från olika delverksamheter - till kollegiala samtal där fokus riktas på den egna verksamheten. Där alla deltagare i deliberativ anda (Englund, 2004; Premfors & Roth, 2004) har möjlighet att på lika villkor göra sina röster hörda och bli lyssnade på. Där dialog grundad på ett vetenskapligt förhållningssätt kan ge upphov till konkret didaktisk handling som prövas i praktiken, dokumenteras, följs upp och beprövas i cirkeln för att bidra till det fortgående arbetet med kvalitetsutveckling (Lahdenperä, 2011; Gustavsson, 2016). De positiva erfarenheterna från forskningscirkeln som arbetsform i detta projekt är på intet sätt förvånande eller oväntade, utan bekräftar tidigare positiva erfarenheter (Ibid.) av regionala

Samverkansprojekt med kvalitets- och verksamhetsutvecklande inriktning i vilka forskningscirkeln har utgjort den metodologiska samverkans- och arbetsformen.

Hur har projektets resultat, så här långt, kommunicerats till det vetenskapliga samhället respektive till förskolor/skolor och andra intressenter? Hur kommer projektets resultat att kommuniceras i framtiden? Har ni önskemål om stöd från kommunikatör?

Hitintills har inte några resultat kommunicerats till det vetenskapliga samhället respektive till förskolor/skolor och andra intressenter.

Närmast förestående är en presentation på NERAs (Nordic Educational Research Association) årliga konferens. Konferensen äger rum i Uppsala 6-8 mars 2019. Därefter är en vetenskaplig artikel med grund i presentationsunderlaget på NERA-konferensen planerad. Därutöver är två artiklar för publicering i vetenskapliga tidskrifter påbörjade, en svenskspråkig artikel planerad för tidskriften *Utbildning & Demokrati*, en engelskspråkig artikel vars forum för publicering ännu inte är klar. Den sist nämnda artikeln har fokus på regional samverkan mellan högskola och förskola/skola, den tidigare riktar fokus på forskningscirkeln som samverkans- och arbetsform. Kontakt har även tagits med tidningen *Förskolan* med en förfrågan om det finns intresse för en artikel. Vi har än så länge inte fått svar. Det är kanske dags för en ny kontakt med en påminnelse!

Vad vi ser som ett värdefullt ytterligare forum är att kommunicera projektet och våra positiva erfarenheter från projektet ut i regionen till förskolor samt även skolor och andra intressenter, bl.a. som inspiration till likartade kvalitets- och kompetensutvecklingsprojekt med forskningscirkeln som samverkans-/ arbetsform. Vi samtalar gärna med en kommunikatör om tänkbara vägar för att kommunicera resultat och erfarenheter från projektet!

I ansökan redogjorde ni för tänkbara externa finansiärer. Hur har ni arbetat/kommer ni att arbeta med att söka externa medel för projektet eller en uppföljning av det?

Vi har inte för avsikt att söka externa finansiärer eller externa medel för uppföljning av projektet. Vi ser emellertid positivt på eventuella erbjudanden och förfrågningar om att sprida resultat och erfarenheter från projektet.

Referenser

- Englund, T. (2000). *Deliberativa samtal som värdegrund - historiska perspektiv och aktuella förutsättningar*. Skolverket.
- Gustavsson, H-O. (2014). På spaning i mångfaldens tecken. I P. Lahdenperä (red.). *Forskningscirkeln: en mötesplats för samproduktion: Mänskliga rättigheter i offentlig förvaltning* (s. 75-92). Västerås: Mälardalens högskola.
- Gustavsson, H-O. (2016). Forskningscirklar som forum för interkulturell skolutveckling. I F. Kirsch, R. León Rosales & C. Rodell Olgaç (red.). *Vem vågar vara interkulturell? En vänbok till Pirjo Lahdenperä* (s. 115-131). Stockholm: [s.n.].
- Lahdenperä, P. (red.) (2011). *Forskningscirkel - arena för verksamhetsutveckling i mångfald*. Västerås: Akademin för utbildning, kultur och kommunikation, Mälardalens högskola.
- Premfors, R. & Roth, K. (red.) (2004). *Deliberativ demokrati*. Lund: Studentlitteratur.
- Riddersporre, B. (2012). Ledarskap i förskolan. I B. Riddersporre & S. Persson (red.). *Utbildningsvetenskap för förskolan* (s. 211-228). Stockholm: Natur & Kultur.
- SFS 2010:800. *Skollagen*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Skolverket (2015). *Kvalitetsarbete i praktiken*. Stockholm: Skolverket.
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.